

Ельвіра ЗЕЙТУЛЛАЄВА

*Національна академія державного управління
при Президентові України*

Одеський регіональний інститут державного управління

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У РЕГІОНАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ В КОНТЕКСТІ ПІДТРИМКИ РЕГІОНІВ ТА ГРОМАД

Концептуалізується поняття «режим інтеграції вимушених переселенців». Визначається поняття регіонального режиму інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Досліджуються критерії для класифікації регіонального режиму інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Розглядається досвід реалізації програм інтеграції внутрішньо переміщених осіб у деяких регіонах України.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, інтеграція та адаптація вимушених переселенців, державна політика інтеграції внутрішньо переміщених осіб, режим інтеграції вимушених переселенців.

Elvira Zeitullaieva. State policy of integration of internally displaced persons into regional communities in the context of support of regions and communities

The notion «the regime of integration of internal displaced persons» is conceptualized. The concept of the regional mode of integration of internally displaced persons is defined. The criteria for classification of the regional mode of integration of internally displaced persons are investigated. The experience of implementation of the programs of integration of internally displaced persons in some regions of Ukraine is considered.

Key words: internally displaced persons, integration and adaptation of internally displaced persons, state policy on integration of internally displaced persons, regime of integration of internally displaced persons.

Ситуація з внутрішньо переміщеними особами (ВПО), що виникла за наслідками збройного конфлікту на Донбасі та анексії Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, є однією з найсерйозніших проблем в Україні, яка містить у собі соціальний, економічний, політичний, демографічний, медичний, психологічний компоненти. За даними Міністерства соціальної політики України за станом на 1 січня 2018 р. структурні підрозділи із соціального захисту місцевих державних адміністрацій взяли на облік понад 1 млн 492 тис. переселенців з Донбасу та Криму. Унаслідок цього сформувався особливий напрям державної політики, пов'язаний з адаптацією ВПО, що реалізується та координується створеним у 2017 р. Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. Стратегія інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 р. передбачає комплекс заходів, спрямованих на підтримку регіонів та громад, які приймають ВПО [16]. Динаміка міграції з окупованих територій України свідчить про нерівномірне розміщення ВПО за регіонами, що призводить до диспропорцій у навантаженні на обмежену місцеву інфраструктуру, а також до зростання цін на оренду житла та харчові продукти, що ускладнюється низьким рівнем заробітної плати та складністю працевлаштування ВПО.

Проблема ВПО та їх адаптації поступово стає предметом наукового аналізу, чому сприяють відповідні дослідження представників різних галузей суспільствознавства. Правовий статус ВПО вивчають Я. Грабова [6] та Ю. Лушпінко [9], механізми забезпечення їх соціальних прав – К. Афанасьєв [1], І. Німіжан [10], З. Кузнєцова [8], засади державної політики щодо інтеграції ВПО – А. Дяченко [7]. Певні аспекти проблеми досліджували О. Балуєва [3], В. Серєда [21],

О. Риндзак [17], У. Садова [20], В. Скобельський [22], М. Філяк [25], О. Фуштей [26], які започаткували вивчення регіональних чинників адаптації ВПО й на деякі висновки яких ми будемо спиратися під час викладення основного матеріалу нашого дослідження.

Частиною проблеми ВПО є особливості їх адаптації в різних регіонах України, що дозволяє говорити про наявність різних регіональних режимів інтеграції ВПО. Дослідження зазначених режимів допоможе вирішити теоретичні проблеми стосовно визначення змісту регіонального режиму інтеграції ВПО, його структури тощо, а також проблем у різноманітних сферах, які стосуються розвитку правового статусу ВПО та їх адаптації в приймаючих регіонах та громадах.

Мета роботи полягає у визначенні змісту поняття «регіональний режим інтеграції ВПО». Досягненню поставленої мети слугує вирішення таких основних завдань: дослідити змістовні характеристики регіонального режиму інтеграції ВПО; розкрити елементи системи і структури регіонального режиму інтеграції ВПО в Україні; виділити критерії класифікації регіональних режимів інтеграції ВПО; розкрити взаємозалежність регіонального режиму інтеграції ВПО та ефективності адаптації ВПО; визначити та охарактеризувати систему суб'єктів регіонального режиму інтеграції ВПО.

Відповідно до Керівних принципів ООН з питань про переміщених осіб всередині країни «внутрішньо переміщені особи – це окремі особи чи групи осіб, які були змушені залишити свої помешкання або місця постійного проживання, зокрема в результаті або з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або спричинених діяльністю людини лих чи техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно визнаних державних кордонів» [19]. Ситуація з ВПО в Україні в регіональному вимірі характеризується такими показниками (табл. 1).

Найбільше ВПО зареєстровано в Донецькій, Луганській, Харківській, Запорізькій, Дніпропетровській, Київській областях та у м. Київ. Найменшу кількість ВПО розселено в Тернопільській, Чернівецькій, Рівненській, Закарпатській, Івано-Франківській та Волинській областях. Це свідчить про нерівномірний регіональний

Таблиця 1

Розподіл ВПО за регіонами України за станом на 1 січня 2018 р.

Регіон	Кількість населення	Кількість ВПО	Відсоток до загальної кількості ВПО	Відсоток ВПО від загальної кількості населення	Кількість ВПО на 10 тис. мешканців
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Вінницька	1 590 357	12 614	0,8	0,81	81
Волинська	1 040 954	4 165	0,3	0,42	42
Дніпропетровська	3 230 411	67 551	4,4	2,13	213
Донецька	4 244 057	561 076	36,5	13,44	134
Житомирська	1 240 482	10 651	0,7	0,85	85
Закарпатська	1 258 777	3 147	0,2	0,25	25
Запорізька	1 739 488	97 016	6,3	5,57	557
Івано-Франківська	1 379 915	4 080	0,3	0,29	29
Київська	1 734 471	49 306	3,2	2,82	282
Кіровоградська	965 756	13 087	0,9	1,34	134
Луганська	2 195 290	261 819	17,0	11,86	118
Львівська	2 534 027	10 742	0,7	0,42	42
Миколаївська	1 150 126	7 452	0,5	0,65	65
Одеська	2 386 516	36 415	2,4	1,1	110

1	2	3	4	5	6
Полтавська	1 426 828	26 427	1,7	1,82	182
Рівненська	1 162 763	2 808	0,2	0,24	24
Сумська	1 104 529	13 397	0,9	1,21	121
Тернопільська	1 059 192	2 228	0,1	0,28	28
Харківська	2 701 188	172 989	11,3	6,37	637
Херсонська	1 055 649	14 552	0,9	1,45	145
Хмельницька	1 285 267	6 115	0,4	0,47	47
Черкаська	1 231 207	12 813	0,8	1,04	104
Чернівецька	908 120	3 015	0,2	0,33	33
Чернігівська	1 033 412	8 554	0,6	0,82	82
Київ	2 925 760	135 548	8,7	4,51	451
Україна	42 584 542	1 492 100	100	3,53	353

розподіл ВПО в Україні. Зрозуміло також, що значна кількість ВПО лише реєструються у прилеглих до зон бойових дій областях та окупованій території для отримання соціальних виплат, а потім повертаються додому. Не випадково, що за даними Міністерства соціальної політики України близько 60 % ВПО – пенсіонери, 23,1 % – працездатні особи, 12,8 % – діти та 4,1 % – недієздатні особи.

Частина ВПО орієнтуються на постійне проживання в інших регіонах України. Причому за опитуваннями ВПО частка зазначених осіб в окремих регіонах наближається майже до 40 – 45 % [11]. За таких умов важливо оцінити чинники привабливості регіонів України щодо інтеграції ВПО в регіональні спільноти й поставити питання про наявність певних регіональних режимів інтеграції ВПО, що впливають на характер та зміст процесів адаптації вимушених переселенців.

В юридичній літературі правовий режим характеризується як особливий порядок правового регулювання, встановлений державою у вигляді правових норм і забезпечений силою державного примусу. На тлі зазначеного в межах правової науки сформоване поняття «міграційний режим» як засіб реалізації міграційної політики в Україні. На думку М. Баламуш, «міграційний режим є цілісним комплексом відмежованих, взаємопов'язаних і взаємодіючих один з одним елементів, який утворює особливу єдність із середовищем та є одночасно елементом системи більш високого порядку. Тому міграційний режим можна одночасно розглядати як елемент системи більш високого порядку – системи адміністративно-правових режимів, а також усередині міграційного режиму виділяти такі елементи: режим набуття і втрати громадянства; режим виїзду за межі України та в'їзду в Україну громадян України; режим в'їзду та перебування на території України іноземців та осіб без громадянства; режим свободи пересування та вільного обрання місця проживання (перебування) в Україні; режим реалізації права на притулок в Україні; режим у сфері зовнішньої трудової міграції; режим протидії нелегальній міграції в Україні; режим юридичної відповідальності осіб, які порушили вимоги міграційного законодавства» [2, с. 53 – 54]. В. Снігур вважає, що міграційний режим в Україні складається з трьох елементів: 1) системи правових актів, що є основою функціонування цього механізму; 2) організаційно-структурних формувань; 3) організаційно-правових методів та способів, які забезпечують функціонування цього механізму [24, с. 125].

Таким чином, у межах права поняття «режим» (зокрема, міграційний режим) пов'язують з правотворчою і правозастосовною діяльністю органів державної влади і місцевого самоврядування у сфері міграційних відносин.

У політичній науці здебільшого вважається, що політичний режим – це середовище й умови політичного життя суспільства, інакше кажучи, відповідний політичний клімат, що існує в суспільстві на певному етапі історичного розвитку [18, с. 3]. Місцеві політичні

режими є цілковито детермінованими від існуючого політичного режиму в державі, «є його місцевими (особливими) проявами й відрізняються головним чином способами функціонування інститутів влади, на що накладають відбиток місцеві чинники (рівень політичної культури та історико-культурні традиції регіону, стан соціально-економічного розвитку, наявність харизматичних регіональних політичних лідерів, конфігурація місцевої партійної системи, рівень внутрішньої автономії по лінії відносин «центр – регіон»)» [27, с. 91].

Науковці додали до визначення поняття «режим» ресурсний та організаційний складники. Б. Гаєвська організаційний режим подає як свого роду конструкцію, що складається з правил, норм, вірувань і цінностей і формується залежно від наявної організаційної культури [5]. «Режим, як доведений до детальних процедур і закріплений у нормативних актах регламент дій суб'єктів регіонального управління щодо раціонального використання і перерозподілу ресурсів для досягнення поставлених цілей, – зазначає Т. Безверхнюк, – це форма функціонування інституційного механізму ресурсного забезпечення регіонального управління» [4].

Аналізуючи той факт, що всі види режимів пов'язані з поведінкою людини, у межах соціологічної школи вживається загальний термін «соціальний режим» для позначення всіх правил і регуляцій, яких більшим чи меншим чином дотримуються люди у спілкуванні між собою. Кожен режим у межах цього підходу заснований на системі соціальних зв'язків, і саме тому режими не можуть бути зміненими лише через зміну правових актів, оскільки має змінитися соціальне підґрунтя, на яке вони спираються.

У розумінні соціологів соціальна інтеграція має два значення. По-перше, це процес і стан поєднання різних за якістю соціальних елементів у цілісне утворення. По-друге, це процес входження до певної системи (цілісності), яка вже утворилась, тієї чи іншої соціальної частки (групи, індивіда), що зливається із системою і набуває ознак її структурного, складового елемента. А адаптація – це пристосування (процес пристосування) до норм нового соціуму. Відповідно, заходи, що проводяться для створення необхідних умов проживання ВПО на новому місці, полягають у двох пов'язаних та таких, що доповнюють один одного процесах, коли особу спочатку «вводять» у нові умови (інтегрують), а потім допомагають у них існувати (адаптують).

З огляду на вищезазначене, на нашу думку, контекст, у якому відбувається взаємодія акторів інституту управління та облаштування ВПО, можна концептуалізувати як «режим інтеграції внутрішньо переміщених осіб». Режим інтеграції ВПО являє собою структурні елементи суспільства, які виникають та репродукуються в ньому як реакція на ВПО. Елементи режиму інтеграції ВПО (нормативні акти, інституційні структури, дискурси) є як продуктами, так і регуляторами дій та взаємодій акторів інституту управління облаштуванням ВПО. Соціальні практики поміж акторами утворюються, відновлюються та змінюються з урахуванням інформації про режим інтеграції ВПО, якою вони володіють. Соціальні практики підлягають змінам унаслідок мінливості контексту їх здійснення й непередбачуваних наслідків дій агентів. Зі зміною соціальних практик змінюється режим інтеграції ВПО.

Можна виокремити три взаємообумовлені типи режимів інтеграції ВПО: міжнародний, національний, регіональний. Про міжнародний вимір інтеграції ВПО свідчать дані про чисельність українців, які шукають притулку чи інших форм законного перебування в сусідніх державах [23]. Національний режим інтеграції є наслідком прямого та побічного впливу державної політики інтеграції ВПО, яку можна визначити як стратегію, що розробляє та реалізує держава для регулювання просторового переміщення та адаптації ВПО. Про національний режим інтеграції ВПО свідчить низка нормативних актів законодавчого [12] та підзаконного рівнів [13 – 16].

Регіональний режим інтеграції ВПО є взаємодією ВПО та інших суб'єктів процесу інтеграції на регіональному рівні: регіональних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, формалізованих та неформалізованих громадських об'єднань і регіонального співтовариства в цілому. Про стан регіонального режиму

Public administration mechanisms

інтеграції ВПО свідчать інтерв'ю з ВПО та іншими акторами цього процесу (представниками органів публічної влади, неурядових організацій, ЗМІ). Для аналізу регіонального режиму інтеграції ВПО також важливим є вивчення нормативних документів регіонального рівня з питань інтеграції ВПО, опитування населення, дослідження практик інтеграції. З огляду на зазначене, може бути запропоновано два типи режимів інтеграції ВПО – «сприятливий» та «несприятливий» (табл. 2).

Ураховуючи визначені критерії, розглянемо режими інтеграції ВПО деяких регіонів України. У Житомирській області прийнята Програма соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованої території, районів проведення антитерористичної операції (АТО) на 2017 р. Програму розроблено з метою надання ВПО з тимчасово окупованої території та районів проведення АТО грошової допомоги як таким, що потрапили у важкі життєві обставини; забезпечення ВПО з тимчасово окупованої території та районів проведення АТО умовами тимчасового проживання в установах, підприємствах, організаціях області та харчуванням за необхідності.

Таблиця 2

Типи регіональних режимів інтеграції ВПО

Ознака	Режим інтеграції ВПО	
	Несприятливий	Сприятливий
1	2	3
Регіональні програми інтеграції ВПО	Відсутність програм інтеграції ВПО	Наявність програм інтеграції ВПО
Соціально-економічні пріоритети регіону	Стурбованість з приводу зростання конкуренції на ринку праці. Обмеження ресурсів з облаштування ВПО	ВПО розглядають як додатковий ресурс розвитку території, що позитивно впливає на стан демографії в регіоні
Політико-управлінські практики на регіональному рівні	Використання інституційних та дискурсивних «бар'єрів» щодо інтеграції ВПО. Наявність соціально-політичних спекуляцій з приводу ВПО	Створення позитивного «портрету» ВПО. Відсутність соціально-політичних спекуляцій з приводу ВПО
Громадська активність ВПО	Низька активність, низька ефективність взаємодії громадських організацій ВПО з органами державної влади на регіональному рівні та органами місцевого самоврядування	Висока активність, налагодження ефективних зв'язків між громадськими організаціями ВПО та органами публічної влади
Діяльність міжнародних організацій	Низький рівень активності міжнародних організацій у сфері інтеграції ВПО та біженців	Високий рівень активності міжнародних організацій у сфері інтеграції ВПО та біженців
Демографічні показники	Відсоток ВПО від загальної кількості населення та відсоток ВПО в регіоні від їх загальної чисельності нижчий за середньоукраїнський	Відсоток ВПО від загальної кількості населення та відсоток ВПО в регіоні від їх загальної чисельності вищий за середньоукраїнський

1	2	3
Забезпечення права на житло	Обмеженість місць розміщення ВПО	Наявність місць розміщення ВПО
Ринок праці	Напруженість на регіональному ринку праці	Наявність місць застосування праці ВПО
Реалізація права на освіту	Обмеження реалізації прав ВПО на отримання освіти	Забезпечення реалізації прав ВПО на отримання освіти
Медичне обслуговування	Ускладнений доступ до послуг з медичного обслуговування	Надання послуг з медичного обслуговування
Імідж регіону в сприйнятті ВПО	Негативний імідж регіону в сприйнятті ВПО	Позитивний імідж регіону в сприйнятті ВПО

Варто також зазначити активну діяльність районних рад Житомирської області щодо інтеграції ВПО. Зокрема, рішенням Радомишльської районної ради від 10 березня 2017 р. № 154 затверджено Програму соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованої території, районів проведення антитерористичної операції на території Радомишльського району. Програма передбачає: надання ВПО грошової допомоги як таким, що потрапили у важкі життєві обставини; сприяння у відновленні паспортних документів; надання безплатної правової допомоги; сприяння у продовженні навчання та здобуття освіти; надання необхідної медичної допомоги; сприяння в питаннях розміщення та створення належних умов для їх тимчасового проживання; відновлення всіх соціальних виплат; надання допомоги у працевлаштуванні. Коростенська міська рада затвердила міську комплексну програму «Турбота», у якій передбачено надання матеріальної допомоги ГО «Об'єднання вимушених переселенців Донбасу „Добротвор“».

У Миколаївській області діє розпорядження Миколаївської обласної державної адміністрації «Про затвердження плану заходів з виконання Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 р. в Миколаївській області» від 30 березня 2016 р. № 99-р. Мета розпорядження: розв'язання нагальних проблем ВПО, сприяння інтеграції та соціальній адаптації таких осіб за новим місцем проживання, зниження рівня соціальної напруженості серед них і в суспільстві, надання допомоги в забезпеченні створення належних умов для життєдіяльності, прав та реалізації потенціалу, забезпечення соціальної, медичної, психологічної та матеріальної підтримки, створення сприятливих умов для добровільного повернення на місця попереднього проживання (за умови повного фактичного припинення бойових дій на територіях, на яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження). Також у Миколаївській області прийняте рішення Миколаївської обласної ради «Про затвердження Комплексної програми соціального захисту населення „Турбота“ на період до 2020 року» від 22 грудня 2016 р. № 5. Мета програми: вирішення невідкладних питань організаційного, матеріально-технічного, медичного та соціально-побутового обслуговування громадян, які перебувають у складних життєвих обставинах, координація дій органів виконавчої влади, громадських організацій, благодійних фондів, діяльність яких має соціальну спрямованість. Пунктом 1 заходів щодо виконання програми передбачено: проводити планомірне обстеження умов проживання осіб похилого віку, інвалідів, багатодітних та малозабезпечених сімей, постраждалих та ліквідаторів наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, сімей вимушених переселенців

Public administration mechanisms

зі сходу України та сімей учасників АТО з метою визначення осіб, які потребують різних видів допомоги, та вчасного реагування в разі виникнення проблем.

У Харківській області відсутні регіональні програми, спрямовані на виконання Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони. Зате Харківській області реалізується понад 20 цільових програм, до яких внесені питання підтримки ВПО. Так, Комплексна програма соціального захисту населення Харківської області на 2016 – 2020 рр. здійснюється за рахунок коштів, передбачених в обласному бюджеті в галузі «Соціальний захист та соціальне забезпечення», у межах можливостей обласного бюджету, коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, а також інших джерел фінансування, не заборонених чинним законодавством України. Серед очікуваних результатів реалізації програми – створити в будинках-інтернатах системи соціального захисту населення комфортні умови проживання самотніх осіб, які потребують постійного стороннього догляду, у тому числі переселених із соціальних закладів, розташованих у зоні АТО. Затверджена рішенням Харківської обласної ради від 8 грудня 2016 р. № 329-VII Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2017 р. передбачає такий напрям роботи, як координація міжнародної технічної допомоги та співробітництво з міжнародними організаціями і підтримка ВПО, серед них 13 проектів за підтримки ЄС, системи ООН, уряду ФРН.

На території регіону впроваджуються деякі міжнародні проекти, які містять компоненти інтеграції ВПО. Зокрема, спільний проект ЄС та ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Компоненти проекту охоплюють роботу із сільськими та міськими громадами Харківської області, а також забезпечення житлом ВПО з обмеженими можливостями. Залучені кошти ПРООН становлять близько 15 млн грн. Проект Українського фонду соціальних інвестицій «Сприяння розвитку соціальної інфраструктури» передбачає відновлення житлових будівель для ВПО та об'єктів соціальної інфраструктури. Варто також звернути увагу на проект «Сприяння розвитку соціальної інфраструктури», спрямований на розвиток Сходу України, який впроваджується в трьох областях: Дніпропетровській, Харківській та Запорізькій. Упровадження першої фази проекту розпочалось у 2015 р. та триватиме до 2018 р. Сума гранту уряду Німеччини становить 9 млн євро. Головне завдання проекту – відновити соціальні об'єкти для забезпечення житлом ВПО. Серед пріоритетів – відновлення об'єктів соціальної інфраструктури (школи та дитячі садки) у тих громадах, які приймають переселенців.

Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 р., затверджена рішенням Харківської обласної ради № 1151-VI від 5 березня 2015 р., містить стратегічну мету № 3 «Ефективне управління місцевим розвитком», пункт № 8 якої – «Розробка та впровадження проектів та програм реінтеграції тимчасово вимушених переселенців із зони АТО у співробітництві з центральними органами влади, громадським сектором та міжнародними організаціями».

Водночас у Закарпатській, Рівненській, Хмельницькій та деяких інших областях України відсутні регіональні програми, затверджені на виконання Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони. Програми економічного і соціального розвитку областей у 2015 – 2017 рр. не містили якихось згадувань про ВПО.

За отриманими внаслідок цього опитування експертними оцінками (на підставі критеріїв визначення типів регіональних режимів інтеграції) регіони України розподілилися на такі, у яких: сприятливий режим інтеграції ВПО (Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська, Черкаська, Чернігівська

області, м. Київ) і несприятливий режим інтеграції ВПО (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька області). У листопаді – грудні 2017 р. проводилося опитування, у якому взяли участь представники 18 громадських об'єднань ВПО.

Отже, регіональний режим інтеграції ВПО є сукупністю форм, засобів, практик інтеграції ВПО в регіональне співтовариство, а також відповідних взаємодій. Засобами виявлення регіонального режиму інтеграції ВПО є аналіз існуючих документів, опитування ВПО та відповідних неурядових організацій, експертів, дослідження практик інтеграції. Регіональні режими інтеграції ВПО можуть бути сприятливі та несприятливі. Регіональні режими інтеграції ВПО в Україні загалом характеризуються як сприятливі, що не виключає наявності певних несприятливих процесів щодо інтеграції ВПО.

Перспективами подальших розвідок є нагромадження досвіду розв'язання проблем ВПО на регіональному рівні, пов'язаних з їх розміщенням, працевлаштуванням, суспільною та економічною інтеграцією; визначення доцільних заходів, здатних посилити ефективність соціально-економічної інтеграції різних груп вимушених переселенців та використати значний потенціал вимушеної внутрішньої міграції; вивчення успішного досвіду зміцнення соціальної згуртованості тих громад, що приймають ВПО.

Список використаних джерел / List of references

1. **Афанасьєв К. К.** Дотримання прав і свобод вимушених переселенців на території України: окремі проблемні питання / К. К. Афанасьєв // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2011. – Вип. 3. – С. 150 – 159 [Afanasyev K. K. Dotrymannya prav i svobod vumushenykh pereselentsiv na terytorii Ukrainy: okremi problemni pytannia / K. K. Afanasyev // Visn. Luhan. derzh. un-tu внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2011. – Вип. 3. – С. 150 – 159].

2. **Баламуш М. А.** Міграційний режим в Україні (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Баламуш Мар'яна Анатоліївна ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2017. – 206 с. [Balamush M. A. Migrantsiyni rezhym v Ukraini (administrativno-pravoviy aspekt) : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.07 / Balamush Mariana Anatoliivna ; Odes. nats. un-t ім. І. І. Mechnykova. – Одеса, 2017. – 206 с.].

3. **Балуєва О. В.** Дискримінація внутрішньо переміщених осіб в Україні: архетипна природа / О. В. Балуєва, І. О. Араkelова // Публічне урядування : збірник. – Київ : Персонал, 2016. – № 2. – С. 48 – 58 [Baluyeva O. V. Dyskryminatsiia vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini: arkhetyupna pryroda / O. V. Baluyeva, I. O. Arakelova // Publichne uriaduvannia : zbirnyk. – Kyiv : Personal, 2016. – № 2. – С. 48 – 58].

4. **Безверхнюк Т. М.** Ресурсний режим як інституційний механізм ресурсного забезпечення регіонального управління / Т. М. Безверхнюк // Державне будівництво : електрон. наук. фак. вид. – Харків : [б. в.], 2010. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_21 [Bezverkhniuk T. M. Resursnyi rezhym yak instytutsiyni mekhanizm resursnoho zabezpechennia rehionalnoho upravlinnia / T. M. Bezverkhniuk // Derzhavne budivnytstvo : elektron. nauk. fakh. vyd. – Kharkiv : [b. v.], 2010. – № 1. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2010_1_21].

5. **Гаєвська О. В.** Організаційний режим праці як продукт соціального управління / О. В. Гаєвська // Соціально-трудові відносини: теорія та практика. – 2015. – № 1. – С. 149 – 154 [Haievskaya O. V. Orhanizatsiyni rezhym pratsi yak produkt sotsialnoho upravlinnia / O. V. Haievskaya // Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka. – 2015. – № 1. – С. 149 – 154].

6. **Грабова Я. О.** Конституційно-правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні / Я. О. Грабова // Митна справа. – 2015. – № 2(2.2). – С. 47 – 51 [Hrabova Ya. O. Konstytutsiino-pravoviy status vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini / Ya. O. Hrabova // Mytna sprava. – 2015. – № 2(2.2). – С. 47 – 51].

7. **Дяченко А. В.** Нормативно-правові засади державної політики реінтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні / Дяченко Андрій Васильович // Публічне адміністрування: теорія та практика : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2016. – Вип. 2(16). – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2016_2_12 [Diachenko A. V. Normativno-pravovi zasady derzhavnoi polityky reintegratsii vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini / Diachenko Andrii Vasylovych // Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka : zb. nauk. pr. – Dnipropetrovsk : DRIDU NADU,

Public administration mechanisms

2016. – Вуп. 2(16). – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2016_2_12].

8. **Кузнєцова З. В.** Забезпечення реалізації основних прав вимушених переселенців / З. В. Кузнєцова // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління : зб. наук. пр. – Одеса : Наука і техніка, 2014. – Т. 1, вип. 1. – С. 141 – 146 [Kuznietsova Z. V. Zabezpechennia realizatsii osnovnykh prav vymushenykh pereselentsiv / Z. V. Kuznietsova // Rynkova ekonomika: suchasna teoriia i praktyka upravlinnia : zb. nauk. pr. – Odessa : Nauka i tekhnika, 2014. – Т. 1, вип. 1. – С. 141 – 146].

9. **Лушпіїнко Ю.** Конституційно-правовий статус біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні / Юлія Лушпіїнко // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 2(257). – С. 188 – 193 [Lushpiienko Yu. Konstytutsiino-pravovyi status bizhentsiv ta vnutrishno peremishchenykh osib v Ukraini / Yuliia Lushpiienko // Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. – 2017. – № 2(257). – С. 188 – 193].

10. **Німіжан І. Л.** Соціальні гарантії переселенців / І. Л. Німіжан // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2015. – № 2. – С. 27 – 35 [Nimizhan I. L. Sotsialni harantii pereselentsiv / I. L. Nimizhan // Biuletin Ministerstva yustytzii Ukrainy. – 2015. – № 2. – С. 27 – 35].

11. **Переселенці** очима соціологів. – Режим доступу : http://24tv.ua/news/showNews.do?neprohani_zaprosheni_realnij_obraz_pereselentsya_na_lvivshhini&objectId=540386 [Pereselentsi ochyma sotsiologiv. – Rezhym dostupu : http://24tv.ua/news/showNews.do?neprohani_zaprosheni_realnij_obraz_pereselentsya_na_lvivshhini&objectId=540386].

12. **Про забезпечення** прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовт. 2014 р. № 1706-VII. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18 [Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib : Zakon Ukrainy vid 20 zhovt. 2014 r. № 1706-VII. – Rezhym dostupu : zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18].

13. **Про затвердження** Комплексної державної програми щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 груд. 2016 р. № 1094. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/1094-2015-p [Pro zatverdzhennia Kompleksnoi derzhavnoi prohramy shchodo pidtrymky, sotsialnoi adaptatsii ta reintehratsii hromadian Ukrainy, yaki pereselylysia z tymchasovo okupovanoi terytorii Ukrainy ta raioniv provedennia antyterorystychnoi operatsii v inshi rehiony Ukrainy, na period do 2017 roku : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 hrud. 2016 r. № 1094. – Rezhym dostupu : zakon.rada.gov.ua/go/1094-2015-p].

14. **Про надання** щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовт. 2014 р. № 505. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/505-2014-p [Pro nadannia shchomisiachnoi adresnoi dopomohy vnutrishno peremishchenym osobam dlia pokryttia vytrat na prozhyvannia, v tomu chysli na oplatu zhytlovo-komunalnykh posluh : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 zhovt. 2014 r. № 505. – Rezhym dostupu : zakon.rada.gov.ua/go/505-2014-p].

15. **Про облік** внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовт. 2014 р. № 509. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/509-2014-p [Pro oblik vnutrishno peremishchenykh osib : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 1 zhovt. 2014 r. № 509. – Rezhym dostupu : zakon.rada.gov.ua/go/509-2014-p].

16. **Про схвалення** Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листоп. 2017 р. № 909-р. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/909-2017-p [Pro skhvalennia Stratehii intehtatsii vnutrishno peremishchenykh osib ta vprovadzhennia dovhostrokovykh rishen shchodo vnutrishnoho peremishchennia na period do 2020 roku : rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 lystop. 2017 r. № 909-r. – Rezhym dostupu : zakon.rada.gov.ua/go/909-2017-r].

17. **Риндзак О. Т.** Соціокультурні аспекти інтеграції внутрішньо переміщених осіб у регіональному вимірі / О. Т. Риндзак // Регіональна економіка. – 2016. – № 3. – С. 120 – 127 [Ryndzak O. T. Sotsiokulturni aspekty intehtatsii vnutrishno peremishchenykh osib u rehionalnomu vymiri / O. T. Ryndzak // Rehionalna ekonomika. – 2016. – № 3. – С. 120 – 127].

18. **Рудич Ф.** Політичний режим і народовладдя: спроба політологічного аналізу / Ф. Рудич //

Політичний менеджмент. – 2010. – № 2. – С. 3 – 16 [Rudych F. Politychnyi rezhym i narodovladdia: sproba politolohichnoho analizu / F. Rudych // Politychnyi menedzhment. – 2010. – № 2. – С. 3 – 16].

19. **Руководящие** принципы по вопросу о перемещении лиц внутри страны / Экономический и социальный Совет ООН (ЭКОСОС), 22 июля 1998. – E/CN.4/1998/53/Add.2. – Режим доступа : <http://www.refworld.org.ru/docid/50b345932.html> [Rukovodyaschie printsipy po voprosu o peremeschenii lits vnutri strany / Ekonomicheskii i sotsialnyi Sovet OON (EKOSOS), 22 iyulya 1998. – E/CN.4/1998/53/Add.2. – Rezhim dostupa : <http://www.refworld.org.ru/docid/50b345932.html>].

20. **Садова У. Я.** Актуальні проблеми зайнятості внутрішньо переміщених осіб: регіональний аспект / У. Я. Садова, О. Т. Риндзак, Н. І. Андрусин // Демографія та соціальна економіка. – 2016. – № 3. – С. 171 – 185 [Sadova U. Ya. Aktualni problemy zainiatosti vnutrishno peremishchenykh osib: rehionalnyi aspekt / U. Ya. Sadova, O. T. Ryndzak, N. I. Andrusyshyn // Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. – 2016. – № 3. – S. 171 – 185].

21. **Серета Ю. В.** Соціальний капітал внутрішньо переміщених осіб як чинник локальної інтеграції в Україні / Ю. В. Серета // Український соціум. – 2015. – № 3. – С. 29 – 41 [Sereta Yu. V. Sotsialnyi kapital vnutrishno peremishchenykh osib yak chynnyk lokalnoi intehratsii v Ukraini / Yu. V. Sereta // Ukrainskyi sotsium. – 2015. – № 3. – S. 29 – 41].

22. **Скобельський В.** Понад 2 тисячі переселенців зможуть знайти притулок на Слобожанщині / В. Скобельський // Віче. – 2014. – № 11. – С. 9 – 10 [Skobelskyi V. Ponad 2 tysiachi pereselentsiv zmozhut znaity prytulok na Slobozhanshchyni / V. Skobelskyi // Viche. – 2014. – № 11. – S. 9 – 10].

23. **Смаль В.** Велике переселення: скільки в Україні переміщених осіб і як склалася їх доля / Валентина Смаль // Українська правда. – 2016. – 7 лип. – Режим доступу : https://www.epravda.com.ua/publications/2016/07/7/598316/view_print/ [Smal V. Velyke pereselennia: skilky v Ukraini peremishchenykh osib i yak sklalasia yikh dolia / Valentyna Smal // Ukrainska pravda. – 2016. – 7 lyp. – Rezhym dostupu : https://www.epravda.com.ua/publications/2016/07/7/598316/view_print/].

24. **Снігур В. М.** Міграційний режим в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Снігур Володимир Миколайович ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – Київ, 2008. – 198 с. [Snihur V. M. Migrantsyni rezhym v Ukraini : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.07 / Snihur Volodymyr Mykolaiovych ; Kyiv. nats. un-t vnutr. sprav. – Kyiv, 2008. – 198 s.].

25. **Філяк М. С.** Порівняльний аналіз стану соціально-економічної адаптації переселенців у приймаючих громадах / М. С. Філяк, Ю. Ю. Завадовська // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Сер. «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». – 2016. – Вип. 8(1). – С. 71 – 76 [Filiak M. S. Porivnialnyi analiz stanu sotsialno-ekonomichnoi adaptatsii pereselentsiv u primaiuchykh hromadakh / M. S. Filiak, Yu. Yu. Zavadovska // Nauk. visn. Uzhhorod. nats. un-tu. Ser. «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo». – 2016. – Vyp. 8(1). – S. 71 – 76].

26. **Фуштей О. В.** Особливості соціально-психологічних стереотипів сприймання «переселенців з Донбасу» / О. В. Фуштей, К. О. Чала // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Сер. «Педагогіка і психологія». – 2016. – Вип. 46. – С. 137 – 141 [Fushtei O. V. Osoblyvosti sotsialno-psykholohichnykh stereotypiv sprymannia «pereselentsiv z Donbasu» / O. V. Fushtei, K. O. Chala // Nauk. zap. Vinnyts. derzh. ped. un-tu im. Mykhaila Kotsiubynskoho. Ser. «Pedahohika i psykholohiia». – 2016. – Vyp. 46. – S. 137 – 141].

27. **Яремчук В. Д.** Міський політичний режим у Львові: внутрішні і зовнішні чинники формування та еволюції / В. Д. Яремчук // Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2016. – Вип. 1. – С. 88 – 109 [Yaremchuk V. D. Miskyi politychnyi rezhym u Lvovi: vnutrishni i zovnishni chynnyky formuvannia ta evoliutsii / V. D. Yaremchuk // Nauk. zap. In-tu polit. i etnonats. doslidzh. im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2016. – Vyp. 1. – S. 88 – 109].

Надійшла до редколегії 16.02.18